

TERMINÀLIA parla amb...

Francesc Xavier Vila, conseller de Política Lingüística

Francesc Xavier Vila i Moreno Esplugues de Llobregat, 1966

Francesc Xavier Vila i Moreno és catedràtic de Sociolingüística Catalana al Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de Barcelona. Llicenciat en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona (1989) i doctor en Lingüística per la Vrije Universiteit Brussel (1996), Vila ha desenvolupat una àmplia carrera acadèmica. Ha centrat la seva recerca en l'ecologia de les

llengües, les ideologies lingüístiques i la dinàmica de les llengües en contextos educatius, especialment amb relació al català. Ha estat director del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació (CUSC) de la Universitat de Barcelona i del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General. Anteriorment, havia dirigit la Xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans (2004-2009).

El 2021 va ser nomenat secretari de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. L'any 2024 va esdevenir el primer conseller de Política Lingüística del Govern de la Generalitat. Vila té nombroses publicacions especialitzades en forma de llibres, capítols de llibre i articles en revistes, i també s'ha dedicat a la divulgació científica en forma d'articles a la premsa, conferències i altres activitats.

Sou el primer conseller de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. Com a conseller, en què ha canviat la vostra capacitat d'influir en les polítiques lingüístiques en comparació amb l'etapa anterior de secretari general?

El canvi de passar de ser una secretaria a ser una conselleria ha estat notable. Com a secretari, tenia un accés limitat a la resta de les conselleries, i tot i que la consellera Natàlia Garriga i el Govern anterior tenien les qüestions lingüístiques entre els seus pilars principals d'actuació, l'estructura departamental alentia les gestions. Ara seiem a la taula del govern, tenim accés a tots els consellers i al president i els contactes poden ser molt més immediats. A més, la creació de la conselleria permetrà disposar de més recursos i, per tant, dur a terme polítiques més ambicioses.

Com teniu previst assegurar la transversalitat en àmbits com

l'educació, la salut i la cultura? Quins mecanismes heu establert per garantir la coordinació amb altres conselleries?

Les polítiques lingüístiques es coordinen, principalment, en tres nivells: entre els consellers, a les reunions del govern; en l'àmbit de secretaris generals, a les reunions del consell tècnic, i a través de la Xarxa Tècnica de Política Lingüística, formada per tècnics de planificació lingüística de tots els departaments de la Generalitat. A més a més, fem reunions bilaterals amb cada departament per tractar específicament dels temes en què hem de treballar de manera conjunta.

Assenyalàveu al diari Ara (06/10/2024) la importància d'iniciar noves campanyes per a revitalitzar l'ús del català en sectors específics, com l'audiovisual i les noves tecnologies. Com s'emmarquen aquests objectius en el pla d'acció més imminent?

El català, una llengua mitjana amb més de deu milions de parlants, es troba en

una situació que definim amb quatre adjectius. En primer lloc, és **diversa** sobretot segons els territoris, però també en funció d'altres variables com l'origen, l'edat, etc. En segon lloc, és **complexa** perquè s'enfronta a reptes molt diversos, de tipus jurídic i polític, sociodemogràfic, tecnològic i ideològic. Tot plegat fa que la situació de la llengua sigui **delicada**, perquè algunes de les tendències detectades, com ara l'evolució de l'ús social de la llengua no és positiva. Centrant-nos ara en Catalunya, la situació és, tanmateix, **reversible**, perquè continuem tenint una sèrie de fortaleeses. Entre d'altres podem assenyalar la transmissió familiar, la vinculació amb la llengua de la majoria de parlants, un sistema institucional potent que se serveix prioritàriament del català, una cultura forta i un sistema comunicatiu potent, i uns sistemes educatiu i universitari que amb totes les seves limitacions fan un ús molt significatiu de la llengua. Fins ara s'han dut a terme polítiques lin-

Font: Departament de Política Lingüística

güístiques, però l'evidència mostra que han estat insuficients. Si volem assegurar la sostenibilitat de la llengua a llarg termini, necessitem polítiques més vigoroses que reforcin els usos ja existents i atreguin massivament nous usuaris cap a la llengua.

Quines polítiques preveieu per a enfortir la salut de la llengua, fer-la més atractiva i reforçar-ne els usos?

Hem d'aconseguir que la llengua guanyi valor en dos sentits: d'una banda, ha de guanyar valor instrumental, és a dir, ha de ser útil i fins i tot necessària per fer moltes més coses, no sols per trobar feina, sinó també en la vida privada, a l'hora d'assistir a la reunió de veïns, de gaudir de la cultura o de fer nous amics. D'una altra, ha de guanyar valor simbòlic: cal recuperar la idea que saber i usar el català forma part del paquet de drets i deures de la catalanitat. Al capdavant, a hores d'ara pràcticament la totalitat de les persones nascudes a Catalunya diuen que saben parlar català. En un moment

de grans fluxos migratoris hem de ser proactius a l'hora d'integrar, i això té un vessant lingüístic indefugible, perquè sense el català no hi haurà integració plena al país.

Per avançar en aquesta direcció, en aquesta legislatura hem fixat cinc grans objectius: el primer, estendre el coneixement social de la llengua; el segon, fer fàcil l'ús del català, de manera que tant els que ja el poden emprar com els qui tot just s'hi inicien se sentin lliures i motivats per fer-ho; el tercer, fer que el català sigui la llengua d'ús normal de les institucions, que han de donar exemple i reforçar el valor instrumental i simbòlic de la llengua; el quart, generar acords, canviar actituds i propiciar hàbits que incentiven l'ús del català tant institucional com interpersonal, i finalment, generar recursos, humans i materials, que donin suport a tots els objectius anteriors.

En aquest marc, els àmbits audiovisual i tecnològic tenen un pes fonamental en la vida de les persones. Si fa només

uns anys, els infants, a dins de casa, es relacionaven amb la família i els mitjans de comunicació tradicionals, ara es lleven i, abans d'interactuar amb els seus pares o germans, és possible que ja hagin vist un vídeo de qualsevol influencer de l'altra banda del món, sobretot en castellà. Això té, com hem anat veient, no només conseqüències en el seu desenvolupament cognitiu i educatiu, sinó també conseqüències lingüístiques.

A curt termini, volem millorar l'oferta de continguts en tots els formats, i en l'àmbit tecnològic volem assegurar que el català no quedi, de nou, endarrerit respecte a tota la revolució que suposa la intel·ligència artificial. En aquest sentit, hem estat de sort i les principals eines d'intel·ligència artificial generativa han incorporat el català des del primer moment, però altres novetats, com la traducció simultània de continguts audiovisuals a totes les llengües del món o la generació automàtica de pòdcasts a partir de recopilacions d'informació d'internet, encara no estan disponibles en català. També volem que el consum de productes audiovisuals i tecnològics en català sigui fàcil per a la població i que no calgui fer esforços per poder accedir-hi.

Quines altres fites considereu imprescindibles per consolidar el català com a llengua de cohesió social?

A llarg termini, hem d'anar actualitzant constantment quin és l'horitzó de normalitat a què pot aspirar la llengua catalana com a llengua mitjana europea. En aquest sentit, tenir presents les polítiques en aquest sector de països avançats amb llengües de mida similar a la nostra ens pot ajudar a preveure quin és l'horitzó de normalitat assolible.

En conjunt, si volem que el català continuï essent una llengua de cohesió social i que es produeixi una incorporació al coneixement i l'ús de la llengua per part de les persones que decideixen establir-se a Catalunya, cal fer-ne fàcil l'accés.

Heu parlat de la necessitat de reforçar l'ús del català com a llengua vehicular en l'àmbit educatiu i de treballar per garantir-ne la presència en tots els àmbits socials. Quines mesures concretes i quins mecanismes heu previst per garantir l'assoliment

durant la legislatura dels compromisos adquirits?

Efectivament, l'àmbit educatiu és clau per al futur de la llengua, i les darreres estadístiques ens indiquen que cal canviar certes dinàmiques que s'han instaurat al sistema, i això passa per diverses vies. En primer lloc, cal millorar la formació dels docents pel que fa a la seva funció d'actors principals perquè el sistema educatiu asseguri que l'alumnat assoleix les competències lingüístiques necessàries, i cal proporcionar-los els

El canvi de passar de ser una secretaria a ser una conselleria ha estat notable. Ara seiem a la taula del govern, tenim accés a tots els consellers i al president i els contactes poden ser molt més immediats

mitjans perquè això sigui factible. En segon lloc, cal revisar les dinàmiques d'aprenentatge i ús lingüístic actuals, perquè al llarg dels darrers anys s'hi han instal·lat rutines i creences que dificulten l'aprenentatge, l'ús i la vinculació amb el català. En tercer lloc, cal entendre que les tendències negatives pel que fa a l'ús i l'aprenentatge del català no es canviaran només dins de l'aula, i acompanyar l'acció educativa amb mesures en el conjunt dels centres, en els seus entorns i en l'oferta de lleure i esport de les noves generacions. Finalment, és obvi que cal analitzar la situació amb la màxima cura tant des dels centres mateixos com des de l'Administració, perquè si no reconeixem els problemes no els podrem abordar. Tot plegat cal fer-ho en un marc de desjudicialització de la política lingüística escolar, perquè no afavoreixi ni el clima educatiu ni l'adopció de les mesures que calen.

Per tal d'avançar en totes aquestes direccions hem de treballar coordinadament amb el Departament d'Educació

i Formació Professional i amb d'altres, com el de Recerca i Universitats o el d'Esports, per anar aplicant les noves actuacions a tots els nivells. Algunes de les mesures ja s'han activat els darrers anys, com ara els tallers ULAE (Usos lingüístics en l'àmbit educatiu), que incentiven la reflexió sociolingüística entre els docents, les aules d'acollida accelerada, que s'adrecen sobretot a adolescents nouvinguts i faciliten la gestió de la diversitat en aquestes edats, o la creació d'una assignatura de *Català professional* a diferents cicles formatius, per dotar els alumnes de la terminologia específica del seu àmbit laboral.

Quines estratègies podem dur a terme per a la incorporació massiva de nous parlants? Quins són els reptes principals amb relació a l'ús del català en àmbits públics i privats?

Tal com dèiem, la situació del català és diversa, complexa i delicada, i cal recordar que, al costat de tendències negatives, també n'hi ha de positives. Sense anar més lluny, la majoria de les parelles entre un catalanoparlant i un no catalanoparlant adopten el català per adreçar-se als fills, i aquesta capacitat d'atracció cap al català és fonamental, sobretot en un context de reducció de la natalitat tan marcat com el que vivim actualment. De fet, és gràcies a aquestes parelles que fan del català la seva llengua familiar que el volum de parlants inicials del català s'ha mantingut en termes absoluts, perquè si no probablement hauria disminuït.

Dit això, hi ha òbviament tendències negatives que cal capgirar. Tenim diverses línies d'actuació i preveiem presentar-ne més durant els mesos vinents. Ja hem anunciat un pla de xoc per a l'ensenyament del català a adults com a primera mesura d'aquesta legislatura. Aquest pla inclourà el relançament del Consorci per a la Normalització Lingüística: el dotarem de més recursos econòmics i de personal perquè pugui adaptar-se a les noves demandes de la societat. El pla inclourà des de mesures concretes, com el replantejament del sistema d'inscripcions als cursos del Consorci, fins a mesures sistèmiques per garantir l'accés a l'aprenentatge del català a les localitats més menudes on fins ara no hem tingut capacitat d'accedir.

Com valoreu l'evolució sociolingüística del multilingüisme a Catalunya, especialment pel que fa a la convivència entre català, castellà i altres llengües?

La societat catalana ha passat de viure essencialment en català a principi del segle XX (podeu llegir-ne la història al llibre *El castellà a la Catalunya contemporània: història d'una bilingüïtzació*, de M. Galindo, C. de Rosselló i F. Bernat) a ser una societat amb una àmplia presència del multilingüisme com l'actual. Aquest

El català es troba en una situació que definim com a diversa, complexa, delicada i reversible. Si volem assegurar la sostenibilitat de la llengua catalana, necessitem polítiques més vigoroses

canvi, que s'ha produït en poques generacions, ha afegit una nova capa a la minorització del català, i ha comportat que el seu pes a la societat hagi disminuït. Ara mateix som en una cruïlla històrica. És per això que és necessari actuar en tots els àmbits d'una manera coordinada i transversal. En aquest sentit, tenim un repte majúscul, que és (re)construir la viabilitat del català com a columna vertebral lingüística del país partint de la premissa que la nostra serà una societat multilingüe amb individus poliglots, com a mínim fins allà on som capaços de preveure-ho. Això exigeix assolir pactes de gran abast, compartits per la majoria dels membres de la societat catalana, que haurien de sustentar-se en principis raonables i exportables a la resta de les comunitats del món.

Quins serien els principis rectors d'aquests pactes de gran abast?

Entre aquests principis hi ha, per exemple, el principi de subsidiarietat lingüística que proposa Albert Bastardas, i que

ve a dir que tot el que es pugui fer en la llengua local no s'ha de fer en una llengua global (Bastardas i Boada 2005). Un altre principi que hem de saber aplicar és el de la territorialitat, per exemple en els termes que proposa Van Parijs, que assumeix que tots els humans podem aprendre llengües franques, però que simultàniament tota llengua ha de ser la llengua reina al seu territori, per garantir que aquesta llengua continua essent objecte d'adopció per les persones que hi van a viure, sense que això exclouï que hi pugui haver altres llengües amb estatus important (llengües *princesa*, marquesa, duquessa, etc.) (Van Parijs 2011).

Hem d'aconseguir que la llengua guanyi valor instrumental i simbòlic. Sense el català no hi haurà integració plena al país

I aquests principis de quina manera incideixen en la tria i la identitat lingüística de les persones?

Aquests dos principis ens condueixen, entenc jo, a una mena de *pacte de distribució de llengües* en un món globalitzat, que es pot resumir de manera senzilla dient que una cosa són els passavolants i una altra els membres de l'equip global. Tots els humans som, en algun moment, *passavolants* —turistes, treballadors temporals, etc.— per territoris dels quals no sabem la llengua, i és obvi que en aquesta condició hem de tenir determinats drets lingüístics, com per exemple el dret a poder comunicar d'alguna manera —mitjançant llengües franques o eines d'interpretació automàtica— per exemple en l'atenció d'urgències. Al costat d'aquesta condició, n'hi ha una altra, que és la de les persones que, pels motius que siguin, decideixen esdevenir membres d'una societat que té una llengua pròpia diferent de la seva. En aquests casos en què hi ha una voluntat d'integració plena, crec que és de justícia esperar que les persones nouvingudes facin esforços per aprendre la llengua local, perquè si

no el que fan és desequilibrar l'equilibri lingüístic local i això és lingüísticament i fins i tot socialment delicat, perquè implica acceptar la creació de comunitats lingüísticament segregades en un mateix territori. Aquest pacte, de fet, ja es produeix de manera tàcita a bona part de les societats desenvolupades, i no és per casualitat que els estats nació (França, Espanya, Països Baixos, etc.) exigeixen un cert nivell de la llengua pròpia a qui vol nacionalitzar-se. A les societats catalanòfones tenim el repte de fer que el català continuï essent, com havia estat sempre, una eina d'integració plena a l'equip local, i per aconseguir-ho cal començar per canviar les expectatives dels mateixos catalanoparlants, que tot sovint, per culpa de la minorització històrica del català, ajuden poc al procés d'integració lingüística plena.

Mencioneu la manca de presència del català en certs àmbits científics. Quins obstacles considereu més importants per a la divulgació en català? Quin rol han de tenir les institucions de recerca i les universitats en la promoció del català com a llengua científica en un món on la llengua de comunicació científica és l'anglès?

En l'ús del català en els àmbits científics hi ha diversos factors que cal tenir en compte. El primer és que la ciència, internacionalment, sempre ha utilitzat llengües franques acadèmiques, en un equilibri inestable que ens aporta moltes lliçons (Gordin 2015). Durant segles van ser el sànscrit, el grec, el llatí o l'àrab, més endavant el francès, també ho van ser l'alemany i el rus, i des de la Segona Guerra Mundial ho és l'anglès. Això fa que, en fòrums que busquin dialogar internacionalment amb altres científics, com són congressos internacionals o publicacions en revistes d'alt impacte, calgui utilitzar aquesta llengua franca per poder-se comunicar amb la comunitat mundial. Fora d'aquests àmbits, però, no hi hauria d'haver cap obstacle per a l'ús del català i s'hi hauria d'utilitzar amb normalitat. No té gaire sentit que es facin en anglès seminaris, conferències o fins i tot treballs de recerca en què els ponents, el públic i tots els implicats són catalans. Aquests usos, que de vegades neixen d'una confusió entre els contextos d'aprenentatge i els d'ús,

tenen poc sentit, perquè el que cal saber fer és alternar entre la llengua franca acadèmica i la llengua pròpia acadèmica segons el context i cercant la maximització del rendiment comunicatiu.

El segon factor que cal tenir en compte és la poca valoració de les publicacions que no són en les llengües franques, així com de la poca valoració de la divulgació científica en les avaluacions del professorat. En el primer aspecte ja hi estem treballant conjuntament amb el Departament de Recerca i Universitats. Aquest aspecte és més difícil de modificar, perquè cal un canvi de perspectiva de tot el sistema universitari mundial,

Les principals eines d'intel·ligència artificial generativa han incorporat el català des del primer moment

que actualment desincentiva que els docents dediquin el seu temps a la divulgació, i això és fonamental perquè el coneixement generat reverteixi en la societat que finança les universitats.

El tercer factor és l'alta mobilitat del personal lligat a les universitats, ja siguin professors, ja siguin alumnes. En aquest àmbit és on hem treballat des de fa més temps i hem obtingut resultats més positius. Els serveis lingüístics universitaris fan una gran feina i acompanyen docents i alumnes en aquest procés d'aprenentatge del català. Enguany, augmentarem les subvencions al programa Interlingua perquè puguin continuar fent-ho.

En definitiva, vivim una societat multilingüe amb conciutadans que són i previsiblement seran poliglots. Hem de posar les llengües a favor d'un projecte il·lusionant de societat cohesionada, solidària i amb prosperitat compartida, una perspectiva que de vegades, s'ha definit com a plurilingüisme autocentrat (Nicolás Amorós 2019). Si aconseguim que el català sigui el centre de gravetat del nostre plurilingüisme social, estarem encertant la via entre la nostra continuïtat i el nostre futur.

Font: Departament de Política Lingüística

Heu parlat de la importància de la ciència i la tecnologia en català. Teniu plans específics per potenciar aquest àmbit?

Sí. D'una banda, el decret d'estructura del Departament de Política Lingüística preveu crear una nova direcció general sobre tecnologia i audiovisual. Volem donar-li el màxim rang perquè entenem que aquest àmbit mereix la màxima atenció i ens preocupa.

D'altra banda, el Departament de Recerca i Universitats executa el Pla d'enfortiment del català, amb un pressupost anual de més de dos milions d'euros, amb accions sistematitzades per millorar la situació de la llengua en l'àmbit universitari. El Departament de Política Lingüística participa en la comissió de seguiment d'aquest pla, i alhora desenvolupem activitats conjuntes, com campanyes o jornades, i financem conjuntament projectes universitaris.

La tecnologia i les relacions de poder del mercat tenen un impacte directe en l'ús de les llengües en aquest àmbit. Quines accions concretes teniu planejades per a garantir-hi la presència del català?

Ara mateix, tenim una línia de subvencions per a la incorporació del català en

productes tecnològics, que preveiem ampliar, i altres accions que anirem anunciant durant els propers mesos. La nova Direcció General de Tecnologia i Audiovisuals té l'encàrrec de dissenyar i executar un pla per augmentar la presència del català en l'àmbit tecnològic i establirà contactes permanents amb les empreses del sector.

Com poden les polítiques lingüístiques ajudar a normalitzar l'ús del català en la comunicació de la ciència i la tecnologia?

Gràcies a les polítiques públiques i privades dels darrers 100-150 anys, el català és una llengua acadèmica, la societat catalana vol que continuï essent-ho. Això és fonamental, perquè sense suport social podríem caure en un règim de diglòssia, és a dir, a considerar que la nostra llengua no és apta per a determinades funcions. Disposar d'una llengua que permet parlar de tot és fonamental per a la salut democràtica i fins i tot per a la mateixa cohesió social. La llengua és el vehicle essencial per a la reflexió i el debat, i per tant una llengua mancada de flexibilitat científica només permet una reflexió i un debat insuficients.

Les polítiques lingüístiques són fonamentals per garantir que la nostra llen-

gua permet el debat públic informat. Això s'ha de fer des de les responsabilitats públiques, però també des de les privades, des dels governs, però també des de les universitats, els docents universitaris, els científics, els gestors de les institucions de recerca, etc. Hem

La societat catalana ha passat de viure essencialment en català a ser una societat amb una àmplia presència del multilingüisme

de continuar garantint que les eines de generació de terminologia i llenguatges d'especialitat estan al dia —i aquí, l'IEC i el TERMCAT són fonamentals—, però també hem de garantir que la nostra llengua és eina de producció de coneixement, eina de difusió especialitzada, eina de transferència i de divulgació. Per dir-ho amb un altre exemple ben clar, és imperatiu que hi hagi disponible en ca-

talà un ventall d'opcions sòlides que ens informin dels reptes de la intel·ligència artificial, perquè, si no, no sabrem com gestionar els reptes que ens planteja. I aquí és important que els creadors de la recerca, independentment del seu terreny, adoptin una mirada lingüística sobre la seva feina, com a part de la seva responsabilitat social. Cal fer entendre als investigadors que, a més de la seva projecció professional internacional, han d'assumir també certa responsa-

bilitat social, que en aquest cas també passa, per exemple, per contribuir al reforçament del català com a llengua acadèmica, com a mínim en els contextos de transferència i de divulgació, sobretot quan tenen visibilitat pública. Una de les imatges més potents per reforçar el valor simbòlic i instrumental de la llengua és el que projecten els molts investigadors internacionals que s'instal·len al nostre país, aprenen el català i el fan servir en les seves aparicions públiques. Cal

que els gestors de la recerca entenguin aquesta responsabilitat i la incentivin entre els nostres investigadors, perquè les dinàmiques de la recerca mundial no sempre van en aquesta direcció.

ALBERT MORENO
JOHANNES SCHNITZER
Consell de Redacció

Referències

- Bastardas i Boada, Albert. 2005. *Cap a una sostenibilitat lingüística*. Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis; Angle Editorial.
- Gordin, Michael D. 2015. *Scientific Babel: How Science Was Done Before and After Global English*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nicolás Amorós, Miquel. 2019. *Del conflicte lingüístic valencià als consensos del multilingüisme «autocentrat»*. València: Càtedra de Drets Lingüístics. <https://www.uv.es/cadrelin/quartllibre.pdf>.
- Parijs, Philippe van. 2011. *Linguistic Justice for Europe and for the World*. Oxford: OUP Oxford.